

ברק רביץ
מִצְמַד

מכונת ניצבת מול המצלמה ברחוב ריק מאדם; אישה ישובה במכונת הניצבת מול המצלמה; אישה וגבר עומדים לצד מכונת הניצבת מול המצלמה; משפחה ומכונת בחניון, בתמונה קבוצתית מול המצלמה. אוסף מוקפד של תמונות שנבחרו מאלבומים של משפחות שונות, מלמד על טקס קטן: הנה דבר שראוי היה לציינו בעצירה קלה אל מול עדשת המצלמה.

תיעוד המכונת משותף, כך נראה, לאלבומים רבים של מהגרי גל העלייה מברית המועצות בשנות התשעים של המאה ה-20.

עולים נשענים על דופן הרכב הפרטי הראשון שלהם בישראל. עבור מרביתם – הראשון בכלל. הם מניחים יד על גג הפח, חוגגים לרגע את הבעלות על ה"פְּרִיִּיבְּט".

אלה אינן מחוות של דגל ופרחים בירידה מהמטוס, חיבוק נרגש עם בן משפחה, כריעה למגע שפתיים עם אדמת הקודש. זהו תיעוד של רגעים מתוך הרגעים שאחרי. טקסים של חולין.

תערוכות קודמות של אנה ים קיבצו צילומים מארצות שונות, מְזַמְּנים שונים, כאלה שצילמה במצלמתה וצילומים שאולים, פורטרטים, נופים, תפנימים, צילומים שבהם נראים קרובי משפחתה וכאלה שמופיעים בהם עוברי אורח מקריים.

על רקע זה נראה המקבץ הנוכחי כתוצר של עבודה הדומה יותר למחקר חברתי: יש נושא קבוע המופיע בכל צילום – מכונת; יש קבוצת אנשים בעלי מונה משותף – עולים מברית המועצות; יש מלאכת איסוף של שמות וכתובות; יש תשאול ורישום; יש חיפוש ונבירה. אלבומים נשלפים, נסקרים ונסרקים. אולם עינה הרגישה המשוטטת וידה הממיינת של ים, היודעות לחבר בין זרים גמורים – להרכיב משפט ממילים ממילונים שונים – מצליחות כאן להפריד ולהבחין.

אוסף התמונות ממאן להפוך למסמך סוציולוגי. לעולם ימצא איזה מקרה צילומי: כתם שמש סורר; החזר אור החודר תחת העדשה ושורף את מכנסי הגיינס של בעליה של ניסאן סאני לבנה סמוך לפנס; ירוק חולצתו של נהג, המציץ ממיצובישי לנסר, מפעפע בהשתקפות על השמשה ועל מכסה המנוע; מראת צד של מכונת אדומה חודרת לפינת פריים מעוקם, בצילום שגיבורתו היא פורד קורטינה בז'. בעליה מוציא ראשו מבעד לחלון הנהג; אותה מכונת מופיעה בצילום אחר כששני שיחים ירוקים ממסגרים אותה מימין ומשמאל. במושבים הקדמיים ישובים, מחויכים, הילדים. בעל המכונת, חולצתו בז' כצבע המכונת, עומד רציני מחוצה לה, סומך ידו על הגג, נכנס בקושי לתוך הפריים הדחוס; שלושה בני משפחה במעילים צבעוניים, שעונים על דייהו רייסר אדומה. צבעה העז משבש את האיזון, ופני האנשים הופכים צהובים כמו החול ובולטים על רקע השיכונים הלבנים החדשים.

כל אלה חותרים תחת העין המשווה, המבקשת כבמחקר מדעי לצמצם משתנים, לחשב ממוצע, לנסח מסקנות. כל צילום הוא חריג. כל מקרה הוא פרטי.

כשם שהצילומים המקובצים כאן אינם אוסף נתונים המצטברים לכדי מסמך סוציולוגי, כך הם מְפָּרִים את השאיפה המתבקשת לספר סיפור.

סיפורה של עלייה, של הגירה ממקום למקום, אמור להיות סיפור של תנועה ומְעָבָר, של משם לכאן. המכונת – לכאורה, הסמל המושלם לתנועה – אינה מצליחה להיות אלגוריה למסע, לנדידה מארץ לארץ, לתנועה בכלל.

במקום תנועה יש עמידה לא נינוחה בְּמָקוֹם. כל צילום קפוא פעמיים: פעם אחת בגלל המצלמה, ופעם שנייה לכבודה. הקפאה ראשונה היא ההנצחה על סרט הצילום ואחר כך באלבום, של רגע בזמן עבר על כל סממניו – דגמי המכונות, הבגדים, התסרוקות. הקפאה שנייה היא ההעמדה לצורך הצילום: המכונות אינן נוסעות. הן חונות או עומדות. דלתותיהן פתוחות. האנשים אינם נוהגים, אלא ניצבים לצד המכונות, ישובים בתוכן או שעונים עליהן. כל אלה מְכוֹנִים אל המצלמה.

אם אין כאן תנועה, הרי שאנרגיה אחרת רוחשת בתמונות, מזמנת את אנה ים לחלץ אותן מאלבומים מאובקים, גורמת לנו להתבונן בהן בתשומת לב.

בצילום נהדר של אישה יפה וצעירה ברעמת תלתלים, ישובה בסדאן אפורה, ניתן לראות כיצד גלגולי אנרגיה של אור וחום מחליפים את האנרגיה הקינטית הנעדרת. האישה מצמצמת את עיניה נוכח סְנוֹר השמש המכה בה דרך חלון המכונת הפתוח. צל שחור וחד חוצה את עינה הימנית. אור השמש שורף את קטע

הצילום של פניה, מאחד אותם עם גונה הוורדרד-בהיר של חולצתה. והנה, האישה המסונורת מהשמש של הארץ החדשה לה, הופכת לכתם מואר בצילום – המסנוור עתה אותנו מתוך רקע מתכת המכונית האפורה, המכסה את מרבית הפריים. על גגה כתם בהיר נוסף של השתקפות מבנה. לא קשה לדמיין את החום המכה בפנים ומלהיט את גג הפח.
מעברים כאלה של אור וחום – מהשמש לפח, מהפח אל גוף, מגוף למצלמה וממנה אלינו – ניתן לזהות בכל מקבץ הצילומים. כל תמונה היא מערך טקסטורות ומארג אנרגטי של טמפרטורות ועוצמות אור.

מתבקש כי ים רק מוסיפה חוליה בשרשרת של המרות וגלגולי האנרגיה. כמו זה המישיר מבט למצלמה ומניח יד על פח מכוניתו הראשונה, היא עוצרת לרגע את הדפדוף באלבום, מניחה בקפידה את ידה על תמונה. כך, דווקא מתוך הסטטיות המאולצת של הצילום, עולה מחשבה מתוקה-חמוצה על הזמן החולף.

משתתפים: איגור סקברצ'ק, מארק רבינוביץ', מרינה קיגל, בוריס ולאה בארז, בקמן פליקס, פלוטקין ילנה וארנסט, אולגה ירושלמי, שנרוביץ' אמה, מינץ רומן, גרואר סשה, פרידמן דבורה, אסיה, עזריה ויבגני קירז', נטלי ואולג ליבשיץ, אלנה רחוטין.